

Corupția, între blamare și alegere rațională

Radu Malureanu

Asociația Română pentru Transparență

În acest articol combatem ideea unei „culturi” a corupției la români. Argumentele pe care le aducem provin din analize ale unor anchete sub forma unor sondaje de opinie la nivel național desfășurate în perioada 1999-2004, din care, paradoxal, am putut observa: (1) În România sunt preferate instituțiile care pot fi percepute ca fiind autorități morale; (2) Șpaga este blamată, pe de o parte și; (3) românii dau șpagă (peste 60%), pe de altă parte. Am propus un model de analiză cantitativă din care observăm opțiuni de strategii în privința investițiilor de încredere ale indivizilor față de provocările schimbărilor sociale; am propus un model de analiză a ierarhiei actorilor publici în funcție de încrederea investită în ei și am propus o analiză calitativă a lucrătorilor în structurile de autoritate. În concluzie, am putut susține că, deși românii blamează corupția, aceasta este deseori opțiunea rațională de a evita ineficiența administrației și autorității publice care funcționează încă după modelul statului-captiv și este tributară unor rețele informale.

În contextul în care România este pe cale să devină membră deplină în Uniunea Europeană, multe dintre condițiile de îndeplinit se îndreaptă și asupra reformelor instituțiilor de stat. Condițiile de aderare, îndeplinite sau nu, legitimează acțiuni guvernamentale care necesită o anumită discuție. Îndeosebi atunci când este vorba despre „corupție”. Pe acest fundal, „corupția” a devenit de ceva vreme o temă socială a aproape fiecărui reprezentant al lumii politicianilor, fie funcționar sau nu.

Este important de analizat pe ce fundament se bazează actele de corupție, dacă există premisele unei abordări culturaliste, când vorbim despre un astfel de fenomen, sau dacă mita, abuzul, traficul de influență ș.a.m.d. sunt consecințe ale unor altfel

de fenomene. În acest articol încerc să contrazic o temă mult prea des întâlnită, și anume aceea în care corupția este considerată ca un proces ce ține de „felul de a fi” al românilor, de „mentalități”, de valori sociale sau de norme de comportament. Dimpotrivă, teza noastră este că faptele de corupție (mică) sunt consecințe directe ale organizării și funcționării autorității, în contextul în care aceasta este încă exercitată opresiv asupra cetățeanului, iar cetățeanul este nevoit să găsească resurse alternative în interacțiunea cu autoritatea.

O astfel de afirmație, dincolo de umbrela ideologică la care aderăm, are neajunsurile ei: este destul de întâlnită și ea în discursul public; este, din păcate, argumentul discursurilor politice

etnocentriste, și are aparența unei simplități. Pe de altă parte, am întâlnit mult prea des afirmații contrare, puternic ideologizate și mult prea puțin fundamentate științific: „românii sunt corupți”, „spiritul antreprenorial, etic și «capitalist» este absent sau puțin prezent în România”, „românul preferă șpaga unei etici contractuale” etc.

În aceste condiții, voi prezenta două analize în urma unor studii la care am participat sau am avut acces în ultimii ani. Prima se va referi la cât de mult preferă, dacă este cazul, românii șpaga și în cine și de ce au ei încredere când este vorba de instituții și autorități publice; a doua este o prezentare a autorității publice (guvern, agenții guvernamentale, autorități și funcționari publici etc.), așa cum a rezultat în urma unei investigații calitative pe care am întreprins-o în ultimul an.

Prima parte a acestui articol conține analize secundare privind încrederea în instituțiile publice și un model de analiză privind fundarea unei astfel de încredere. A doua parte conține prezentarea analizei calitative și, în final, voi încerca să schițez câteva concluzii.

Încrederea publică și autoritatea

În contextul în care instituțiile se schimbă, rămâne de analizat „instituționalizarea” încrederii. Teoriile sociale sistemice, cele instituționaliste, cele ale capitalului social etc. descriu încrederea în stat ca o măsură a performanței acestuia și a libertății individului. Pe de altă parte, în perioada de după 1989 România a avut o dezvoltare atipică. Încrederea, cel puțin aparent, are o latură tradiționalistă, generându-se un mediu al raționalității individuale și o orientare difuză asupra unui „bun comun”.

Despre tradiționalism, reformism, conservatorism etc. există în literatură serioase analize de sociologia tranziției (D. Sandu, 1996, 1999; I. Mărginean, 1995, 1997; S. Chelcea, 1994, 1996; V. Tismăneanu, 1998, 1999, 2002 ș.a.m.d.). Voi încerca mai degrabă să analizez neîncrederea în instituțiile publice, ca răspuns la autoritatea exercitată de acestea față de cetățean.

Ideea lui Hirschmann despre alternativele de ieșire sau „vocalizare”, ca reacții la deteriorarea calității organizațiilor, poate fi extinsă și pentru interesul demersului nostru. În contextul dat, există o bipolaritate în reacțiile față de provocările tranziției. Conform lui Hirschmann, cei care au fost foarte loiali unei societăți vor încerca mai întâi să reacționeze vizibil, prin „voce”, încercând să impună noi politici sau maniere în activitate, deoarece ei ar avea o intenție clară de a defini schimbări pozitive în organizație. „Ieșirea”, pe de altă parte, este cea mai puțin consumatoare de resurse-opțiuni, cea mai sigură pentru individ, și apare ca o metodă facilă de a răspunde dificultăților. O decizie implicită, pe acest interval de decizii privind acțiunile individuale, duce la formarea unor strategii de adaptare la schimbări.

Extinzând o astfel de teorie, am încercat o analiză pe datele obținute în urma sondajelor Barometrului de Opinie Publică (1999-2004), și am încercat să vedem cum se grupează anumite variabile.

În literatură, România este prezentată ca suferind o transformare a culturii politice, de la tipul „dependent” (Almond și Verba), legat de regimurile autoritare, la tipul „activ”. Pe lângă aceasta, se consideră că încrederea în actorii publici implică un raționament al individului care o precede. După 1989, elitele s-au reorganizat, transformate sau „emanate”, iar produsele organizării sociale au fost supuse unor

schimbări sistemice. Aceasta, fără îndoială, a primit un feedback de la public.

În consecință, considerăm că încrederea sau neîncrederea în instituțiile publice sunt forme de „voce” sau de „ieșire” și că mai rămân încă sub acoperirea conceptelor de cultură dependentă”.

Modelul prezentat mai jos, artificial construit¹, prezintă o schematizare a

grupărilor instituțiilor în funcție de câtă încredere este investită în ele.

Am putea defini, ca exercițiu de tipologie, următoarele tendințe :

- a) Factor 1 : Dependență față de autoritate
- b) Factor 2 : Activism politic
- c) Factor 3 : Neîncredere în actori independenți

Tabelul 1. O medie a matricelor pattern după Final Statistics la analize factoriale (Maximum Likelihood Method, Oblique Rotation) – date obținute din Barometrele de Opinie Publică, 1999-2004

Variabile	Grupare 1	Grupare 2	Grupare 3
Încredere în guvern	0,72333		
Încredere în parlament	0,71384		
Performanța guvernului în a combate corupția	0,59820		
Încredere în justiție	0,59203		
Încredere în președenție	0,56236		
Performanța guvernului (medii)	0,55644		
Încredere în poliție	0,52935		
Încredere în consilierii prezidențiali	0,52132		
Încredere în armată	0,50799		
Încredere în primărie	0,30336		
Încredere în primar			
Pot influența luarea deciziilor în localitate		0,98398	
Pot influența luarea deciziilor la nivelul țării		0,98001	
Sunt influențat de deciziile la niv. local		0,38886	
Sunt influențat de deciziile la niv. local		0,36442	
Încredere în lideri sindicali			-0,99012
Încredere în sindicate			-0,98624
Încredere în partide			-0,41556
Încredere în bănci			-0,41034

Putem defini rezultatele grupării propuse sau încredere mai degrabă în forțele proprii mai sus analog tipologiei lui Hirschmann : și mai puțin în partenerii „publici”, sau,

Tabelul 2. Analogie între tipologia lui Hirschmann și grupările apărute în urma analizelor factoriale

Tipuri de reacții față de schimbări	Tipuri de investiții de încredere față de „autoritate”
Loialitate (non-voce/non – exit)	Dependență
Voce	Activism
Exit	Neîncredere față de actorii nou-apăruți/independenți)

„Loialitatea” ar descrie un fel de conservatorism, atât de blamat în teoriile tranziționale pentru eșecurile reformelor. Pe de altă parte, este o investiție de încredere rațională pentru indivizi, având în vedere câmpul de opțiuni la care au acces.

„Activismul” ar descrie mai degrabă încredere în forțele proprii, decât în capacitatea instituțiilor publice. Este un răspuns tip „voce” după tipologia propusă aici, în care indivizii ar prelua mai repede resursele de care dispun în a descrie o strategie alternativă.

Neîncrederea, deloc incompatibilă cu celelalte două tendințe, este un răspuns de refuz al ofertelor. Ține, de asemenea, de câmpul de opțiuni al individului și determină, la rândul lui, strategii de așteptare față de provocările de după 1989.

Observăm o heterogenitate neorganizată a încrederii și a investiției de încredere. După zece sau chiar cincisprezece ani, românii încă mai manifestă sau încredere în putere – deținătorii de putere/autoritate –,

al treilea tip, neîncredere totală și receptare pasivă a strategiilor de „exit” (fără preferințe, ci doar opțiuni negative). Aceste tipuri sunt însă difuze, rezultate, probabil, din artificii teoretice, și necesită aprofundarea studiului. Le considerăm însă utile pentru analiza noastră asupra așa-zisei „culturi a corupției” la români.

Pentru a merge mai departe în analiza corupției și a reprezentării acesteia prin paradigmele sociale ale încrederii este recomandat să vedem asupra cărora actori se polarizează investițiile de capital social. Încrederea abia demonopolizată în 1989 a fost convertită în suport public pentru substitutele politice create în perioada imediat următoare evenimentelor din 1989. Mai întâi, este de observat cum se distribuie încrederea în anumiți actori deținători de autoritate. În tabelul de mai jos se poate observa o ierarhie simplă, definită de Biserică – cea mai de încredere instituție publică – și de Parlament, instituție căreia i se acordă cea mai puțină încredere.

Tabelul 3. Frecvențe ale încrederii în actorii publici (BOP 1999-2004 medii ale frecvențelor la fiecare sondaj)

Încredere în...	1. Foarte puțină	2. Puțină	3. Multă	4. Foarte multă	9. NS/NR
Biserică	3,27%	12,38%	39,47%	43,44%	1,44%
Președenție	34,32%	39,67%	17,34%	3,76%	4,90%
Guvern	40,27%	43,78%	10,35%	0,94%	4,66%
Parlament	44,63%	41,16%	8,62%	0,64%	4,95%
Justiție	36,60%	37,64%	17,83%	2,28%	5,65%
Armată	8,02%	21,35%	51,61%	13,87%	5,15%
Poliție	21,69%	40,47%	27,89%	5,99%	3,96%
SRI	22,63%	33,58%	18,77%	3,22%	21,79%
Administrație locală	19,42%	38,78%	31,20%	6,74%	3,86%
Partide politice	40,07%	42,50%	7,18%	0,40%	9,86%
Sindicate	33,88%	32,89%	12,98%	1,58%	18,67%
Bănci	32,84%	35,86%	15,30%	1,19%	14,81%

Așa cum se vede mai sus, Biserica este, pe ansamblu, cel mai de încredere „actor” din viața publică dintre instituțiile prezentate. Probabil datorită faptului că ea este reprezentată ca autoritate morală. Important este de menționat aici faptul că investițiile de încredere în ea sunt cele mai însemnate și abia la o distanță relativ mare se află al doilea actor, el însuși perceput ca o instanță morală: Armata.

În România, Parlamentul este mult mai puțin investit de încredere și datorită faptului că elita politică a trebuit să răspundă unor așteptări pe care nu le-a îndeplinit, și datorită vizibilității rezultatelor activității sale. Prin analogie, partidele politice au aceeași reprezentare. Încercând să analizăm această ierarhie, am creat o scală binară pentru răspunsurile de încredere/

neîncredere din chestionare. Apoi, am scăzut rezultatele și am testat statistic diferențele. Pentru a confirma o astfel de logică, am supus și diferențele de medii unor teste t, pentru fiecare dintre sondajele BOP din perioada 1999-2004, pentru a vedea dacă distanța este semnificativă sau nu. Diferențele ne semnificative statistic între încredere și neîncredere sunt cele între Președinție și Justiție, și cele între Sindicate și Sistemul Bancar. Altfel, respondenții fac diferențe semnificative² în încrederea lor în diferiții actori publici menționați în anchetele BOP.

Se poate observa că pentru respondenții cei mai de încredere actorii publici sunt: Biserica, Armata, SRI, Poliția, Sindicatele, apoi Băncile (pentru care, statistic vorbind – în cele mai multe cazuri din sondajele menționate – respondenții au la fel

de multă încredere ca în Sindicate) și apoi, pe pozițiile cele mai de jos, Președinția, Justiția (aproape la fel de mult investite cu încredere), urmate, la coada „clasamentului”, de Guvern și de Parlament.

Celulele hașurate reprezintă diferențele neseemnificative (t-test 2-tailed Significance, și Z-test [p < 0.05] non parametric). Rezultatul poate fi observat în harta încrederii :

Tabelul 4. Diferențe ale încrederii în actorii publici

	Biserică ³	Președinție	Guvern	Parlament	Justiție	Armata	Poliție	SRI	Sindicate	Bănci
Biserică		9	7	7	9	25	10	30	23	20
Președinție	91		30	26	50	87	66	69	57	56
Guvern	93	70		31	64	93	79	79	65	66
Parlament	93	74	69		70	94	82	82	68	69
Justiție	91	50	36	30		92	73	74	57	58
Armata	75	13	7	6	8		10	35	26	25
Poliție	90	34	21	18	27	90		59	45	43
SRI	70	31	21	18	26	65	41		36	36
Sindicate	77	43	35	32	43	74	55	64		50
Bănci	80	44	34	31	42	75	57	64	50	

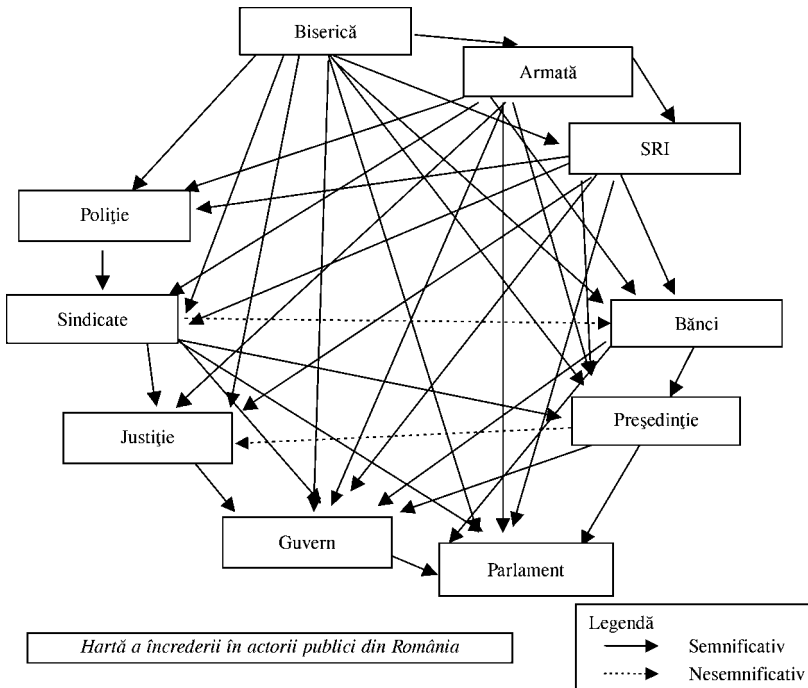

Fig. 1. Hartă a încrederii în actorii publici din România

Sub aparența unei tautologii, este lesne de concluzionat că majoritatea românilor preferă instituțiile care sunt reprezentate ca autorități morale. Este un paradox totuși că în sondajele de opinie (barometrele de percepție a corupției – Transparency International⁴, sondajul din campania „Nu da șpagă”⁵, cercetarea GfK „*Climatul corupției în România*” – aprilie 2004, Barometrele de Opinie Publică etc.), peste 80% din respondenți cred că, în general, corupția face parte din viața de zi cu zi a românilor, peste 60% au avut de-a face sau cunosc oameni care au avut de-a face cu luarea sau darea de mită etc.

De unde, deci, frecvența atât de înaltă a actelor de corupție? Cum se face ca instituțiile care sunt percepute ca fiind corupte și, am arătat mai sus, investite foarte puțin cu încredere să fie în același timp receptorii unor fapte de corupție mică?

De asemenea, logica lui Hirschman după care am construit cele trei modele de strategii de răspuns la provocările schimbărilor ar fi contrazisă puternic de datele sondajelor privind corupția la români.

Pentru rezolvarea acestei dileme (trivializând, ar suna așa: „românii nu sunt în mod special mai corupți, dar dau foarte des și foarte multă șpagă”), voi prezenta câteva dintre concluziile unei analize mai largi pe care am făcut-o în perioada 2004-2005, având ca țintă personal cu rang înalt de decizie din administrația românească. În următorul capitol voi relata câteva din rezultatele unei anchete bazate pe metode calitative, pe clase de actori din administrația publică, centrală și locală, oameni politici, guvern etc.

Autoritatea publică și încrederea intra-sector

Prezentăm aici câteva dintre concluziile pe care le-am putut trasa în urma a peste 20 de focus-grupuri și a peste 45 de interviuri în adâncime, cât și a analizelor secundate pe rapoarte de monitorizare a presei. Subiecții au fost reprezentanți ai sectorului public (administrația centrală și locală, guvern), reprezentanți ai sectorului de afaceri (și din companii mari, și din întreprinderi mici), reprezentanți ai organizațiilor non-guvernamentale și ai altor asociații, reprezentanți ai unor organizații internaționale, reprezentanți ai sistemului juridic, reprezentanți ai mass-media, reprezentanți ai altor organisme din structurile de stat (independente de sectorul administrativ), parlamentari ș.a.m.d.

În analiza propusă, bazată mai ales pe metode calitative, s-au putut trasa câteva concluzii, având ca suport temele următoare:

- Există legi/norme interne care să sancționeze corupția mică?

Ar fi de adăugat aici, ca temă centrală în interviuri, tendința de deculpabilizare a subiecților. În mare parte, corupți erau alții, la niveluri „inferioare”, sau din alte instituții, organizații. „Noi am încercat să eliminăm corupția și am reușit”, este un leitmotiv al respondenților din structurile de management.

- Sunt reguli care să ceară independența politică a funcționarilor? Trebuie menționate încă o dată atitudinile respondenților față de autoritățile centrale (ori obediență și discurs laudativ, ori negare a capacității acestora de a deveni actor în combaterea corupției).

- Există meritocrație?

Probabil cea mai menționată temă în discursul respondenților, politica de personal a instituțiilor administrative, necesită

o analiză atentă. În principiu, primele afirmații ale acestora erau legate de profesionalismul angajaților, de strategiile de personal care să includă motivări și sancționări (pozitive sau negative) ale personalului, politici de recrutare axate pe performanță etc. Pe de altă parte, aceiași respondenți afirmau despre alte instituții că au probleme de personal (gerontocrație, nepotism, cronism etc.).

Corupția la acest nivel, și nu numai, este circumscrisă unui mod încă tradițional de guvernare și administrare, tributar ideii de deținere de putere/autoritate. Este, în concluzie, un obicei în a fi abuziv cât timp există oportunitatea de a lua decizii. Aceasta corespunde unor concluzii desprinse cu ocazia studiilor precedente (analiză de cale, istorism, modele cauzale, analize politologice).

Sectorul administrativ are foarte multe similități cu cel executiv. Este, de asemenea, o „clasă de actori” care merită studiată în România, date fiind variațiile mari de status și rol ale subiecților incluși, reprezentările asociate pe care le au respondenții din alte clase de actori (sectorul de afaceri, societate civilă, organizații internaționale) și reprezentările sociale (discutate în harta încrederii: vezi capitolul precedent) ale acestora.

Corupția la acest nivel este legată de o altă paradigmă, încă valabilă în România, prin definirea temelor sociale ale „statului-captiv”. Se observă același comportament de „guvernant” la mulți reprezentanți, cât și legitimarea actelor proprii prin concepte stereotipice de deținător de putere. Putem cita un interviu: „Pot controla și aproba, dacă vreau, salariul Primarului General al Capitalei”. Trebuie menționat că, prin lege și având în vedere statutul celui interviu, cât și cadrul legislativ legat de poziția de primar, acest lucru nu putea și nu poate fi făcut.

Trebuie să luăm în considerare variația instituțiilor și numărul mare de organizații la care ne putem referi în analiza sectorului public al administrației. Există, la ora actuală, mai mult de 1.183 de agenții guvernamentale (incluzând comisii, direcții, directorate, autorități de control, departamente etc.).

Prima și cea mai importantă temă din spațiul public este legată direct de conceptul de „corupție mică”. Opinia dominantă⁶ în cele peste 20 de focus-grupuri efectuate, cât și în cele peste 45 de interviuri în adâncime aplicate, caracterizează reprezentarea individuală că „societatea este coruptă”, îndeosebi datorită relației dintre cetățean și lucrătorul în serviciul public sau în administrație. Indicatorii de performanță prezentați de către respondenți, deși mai puțini importanți în sine, indică reprezentarea generalizată potrivit căreia România este caracterizată de o corupție mică a funcționarului și mai puțin de tendința cetățeanului de a mitui.

Pe de altă parte, o temă importantă de reprezentare socială la nivelul lucrătorilor în administrație este legată, atunci când respondenții fac parte din aceeași clasă cu tema abordată în grup sau interviu, de reușitele activității acestora.

Acestea erau „măsurate” în cifre, aproape după același model discursiv ca și reprezentării clasei politice în discursuri mediatice. Este important însă de menționat faptul că astfel de judecăți aveau ca fundament criterii de „simț comun”, prea puține fiind exprimate univoc. Dimpotrivă, date legate de situații ambigue definite, reponsabilizări difuze etc. reprezintă majoritatea covârșitoare a tipurilor de teme de răspuns. Corupți există, firește, dar sunt asociați unor locații nedefinite, aparțin unor clase mari de oameni („anumiți membri” din „asociații profesionale”, unii

funcționari din „anumite primării”, „micii lucrători din administrație” etc.). Pe de altă parte, atunci când au fost întrebați cu privire la diferite situații concrete, respondenții (mai toți la niveluri înalte în ierarhia organizațiilor din care făceau parte) au blamate, de exemplu, organizații de tip sindical care intră în conflict cu deciziile administrative de sancționare a unor funcționari corupți, sau presupuși ca atare.

Ca și la nivel guvernamental, capacitatea de a combate sau preveni actele de corupție intra-sectorială a fost diminuată de activitatea rețelelor locale. Un exemplu relevant ar fi acela al unui funcționar dintr-o agenție guvernamentală de control care a fost obstrucționat în activitatea sa pe teren de reprezentanți ai administrației locale, aceștia din urmă apelând la rețele de interese pentru a evita desfășurarea amintitei activități de control.

După o analiză socio-demografică a datelor extrase din interviuri, putem afirma că cei implicați la un nivel ierarhic superior sunt mai supuși actelor de corupție. Cei aflați la locul de muncă în poziții de conducere sunt, pe de altă parte, mai tentați să aprecieze niveluri mai scăzute ale corupției față de al celor de același status, actele incriminate fiind localizate doar la nivelurile inferioare.

Cea mai importantă concluzie care poate fi trasă în urma analizei răspunsurilor este aceea a *ierarhizării* organizațiilor administrației publice, fie centrală sau locală, și, în consecință a slabei responsabilizării a personalului. Sub acest aspect, este de observat tendința heteropunitivă a fiecărui respondent de a-i caracteriza pe ceilalți actori ca fiind legați de capacitatea administrativă defectuoasă (acolo unde a fost menționată), de acte de corupție (presupuse sau amintite), de a participa la reforma instituțională.

Ca structuri birocratice, se observă că fiecare element are tendința generală de a acumula mai mulți subalterni, de a generaliza comportamentul de „procrastinație” („termene”, „regulamente”, structuri complexe de dependențe reciproce sunt mereu menționate în interviuri).

O aceeași tendință este ușor de recunoscut în menționările legate de interacțiunile cu alți actori cu grad ierarhic ridicat (executivul, legislativul). Respondenții își reprezintă propriile instituții ca fiind direct dependente de structurile guvernamentale și de cele politice. În fapt, există o largă recunoaștere a limitării capacității de decizie organizatorică sau strategică a funcționarului, cu excepția celor care au funcții înalte.

Am arătat până aici cum, în general, cei plasați pe poziții sociale mai bune tind să localizeze corupția la nivelul unui grup restrâns de funcționari, vag definit și aparținând „alterității”. Aceleași categorii sunt și cele care se disculpă mai des când e vorba de acte de oferire sau în situații în care li se oferă mită. Este posibil ca reprezentarea lor să fie determinată de această experiență de interacțiune cu corupția din care probabil au (și) de câștigat, ca și de nevoia de a-și proteja propria imagine, dacă nu chiar a instituției din care fac parte.

Există un grad ridicat de ineficiență a instituțiilor publice, un timp mare de așteptare pentru inițierea unor strategii de rezolvare a problemelor sau de transformare instituțională.

Singura reformă percepută este dată de definirea modelului „venitul mic determină coruptibilitatea⁷”. Respectiv, respondenții au declarat că în instituțiile în care lucrează, veniturile angajaților au crescut, și că aceasta a avut consecință directă în creșterea profesionalismului și a integrității

funcționarului public. La nivel superficial au fost amintite și sesiuni de formare și profesionalizare a funcționarilor, organizate de către instituții. De remarcat este însă registrul paternalist al respondenților, independent de statutul acestora, însă cu alte valențe, diferite pentru fiecare tip ierarhic.

Cu două excepții, toți respondenții aparținând claselor de actori asociate acestui

activitatea proprie sau, în general, la activitatea actorilor publici (sectorul de afaceri, societate civilă, sindicate etc.). Mai mult, când a fost să fie menționate acte de corupție la nivel administrativ, respondenții au putut să răspundă și să dea exemple. Și în acest caz, paradigma „statului-captiv” este aplicabilă: multe dintre activități au fost direcționate de la

Tabelul 5. Tipul ierarhic al respondentului

Tip ierarhic al respondentului	Tip de răspuns față de îmbunătățiri percepute
Inferior	„S-au luat decizii cu privire la organizarea de cursuri”; „Am fost trimiși la sesiuni de formare”; „Ni s-au adus modificări în program”.
Superior	„Am luate decizii cu privire la ei [subalterni, n.n]”; „I-am trimis la traininguri”; „Le-am crescut salariile”.

sector corespund unui registru paternalism-autoritarism. Modelele de analiză propuse în capitolul precedent sunt întărite, în consecință, de aceste rezultate.

Pe de altă parte însă, s-au înregistrat și excepții în interviurile avute, unde respondenții au fost cooperanți și au amintit date factuale. Nu aceeași tendință a fost remarcată în focus-grupuri, unde prezența unei autorități determina o pasivitate a unor potențiali „whistleblowers⁸”, participanți la grupuri. Cu toate acestea, s-au remarcat rețineri și obstrucționări în activitate, generate de interese politice (!).

Cât despre relații legate de alte clase și de alte sectoare, cel mai important lucru de menționat ar fi interacțiunea cu agențiile internaționale. În cea mai mare parte, organizațiile (cel puțin pentru cele pentru care am reușit să luăm interviuri) își crează un cadru de reformă instituțională legată de termenii incluși în acquis-ul comunitar (parte din ele sunt replici locale ale organizațiilor europene). S-au relatat și date factuale cu privire la

nivele superioare, dacă nu obstrucționate, după caz.

Mass-media au semnalat, la rândul lor, atitudini și comportamente abuzive în rândul actorilor sectorului administrativ sau al celui executiv. Achiziții publice dubioase, cazuri de *mal administration* ale fondurilor au fost, de asemenea, teme mediatice pentru o perioadă semnificativă.

Resursele în administrație sunt direcționate în rețele formalizate (organizații politice, forme diferite ale asociațiilor instituționalizate etc.), cât și în rețele informale (mai ales produse de rețea, grupuri de interese), care, de cele mai multe ori, converg către aceleași entități.

Autoritatea și corupția.

Concluzie

Am observat în prima parte că publicul nu agreează instituțiile percepute ca fiind corupte, că încrederea se grupează în 3 mari tipuri de strategii – dependență, acți-

vism sau pasivitate – că, totuși, darea și luarea de mită este un fenomen foarte frecvent în viața de zi cu zi a individului.

S-a pus totuși problema paradoxului : oamenii acuză corupția, nu au încredere în instituțiile autoritare și, cu toate acestea, manifestă autoritarism și se conformează cererii de mită a deținătorului de autoritate.

În partea a doua am văzut că instituțiile autorității publice, fie ea guvernamentală, administrativă sau de alt tip, sunt tributare comportamentelor de procrastinație, de influență a statului-captiv, de lipsă de independență și de diminuare a responsabilizării. Pe de altă parte, respondenții din categoria factorilor de decizie își atribuie mai multă putere sau tind să și-o atribuie, ținând cont mai puțin de legalitatea acestor fapte.

Administrația, în România, este încă organizată pe dispunerea verticală a autorității, astfel că fiecare reprezentant al ei va tinde, conform Legilor lui Parkinson, să aibă cât mai mulți subordonați. Mai mult, autoritatea legitimă are suprapusă

pe cea obținută prin rețele informale, care nu țin în mod necesar de legalitate (de exemplu, un prefect poate interveni în activitatea de investigație a unor agenții/organe de control).

Concluzionăm că administrația, într-o accepțiune foarte largă, își exercită autoritatea pentru a limita câmpul de opțiuni al fiecărui cetățean. Acesta este nevoit să găsească soluții alternative celor formale pentru a-și continua activitățile. Cel mai des, românii dau șpagă pentru a evita/diminua abuzurile, și nu dintr-o preferință determinată cultural. Șpaga este o consecință directă a ineficienței reformei instituționale din structurile deținătoare de autoritate. Este hazardat să credem că șpaga are un fundament cultural sau că poate fi rezolvată numai prin creșterea veniturilor lucrătorilor în administrație. Este mai degrabă indicat să analizăm rețelele de influență din cadrul sectorului public, adevăratele cauze, după cum am încercat să demonstrăm, ale comportamentelor de corupție.

Note

1. În urma unor analize avute pe baze de date diferite, iar cifrele prezentate în tabele sunt de fapt medii „forțate” între scorurile obținute la fiecare analiză. Grupările au fost, în mare parte, similare, între datele relevante din BOP 1999 până la cele din 2004.
2. De asemenea, cifrele prezentate în acest articol sunt medii agregate ale rezultatelor pentru fiecare analiză în parte. Se poate spune, forțând limbajul, că prezentăm aici o tendință centrală pentru perioada 1999-2004.
3. Pozitive pe vertical, negativ pe orizontal (pentru toți actorii). De exemplu, în celula (COLOANĂ = Biserică, RÂND = Președinție) se poate citi valoare „91”. Aceasta înseamnă că 91% din respondenți ar avea mai degrabă încredere în Biserică decât în Președinție. În consecință, când citim COLOANĂ „Președinție” și RÂND „Biserică”, valoarea ar trebui să fie 100-91, adică 9, deci 9% preferă actorul „Președinție” celui „Biserică”.
4. Au loc anual în peste 90 de țări, la comanda Transparency International. Cel din 2004 a fost efectuat de Gallup International Romania.
5. Campanie inițiată de Fundația CONCEPT în 2004, și care a inclus și un studiu asupra comportamentelor de corupției mică.
6. Concluzia aceasta s-a bazat pe suprapunerea calitativă a tendințelor tematice în focus-grupuri: frecvența apariției unor astfel de răspunsuri, „ponderată” fiind de intensitatea reacțiilor a creat o primă idee. O a doua „ponderare” vine din analiza reprezentării sociale la testele proiective.

7. Reamintim critica acestui model de analiză adusă de către J. Pope (GCR 2000, pp. 16-21))
8. Folosim acest termen generic, pentru a denumi atitudinea de semnalare a unor fapte culpabile.

Bibliografie

- Almond, G.A. și Verba, Sydney. (1963). *The Civic Culture*. Princeton: Princeton University Press.
- Almond, Gabriel, Dalton J., Russell, și Powell, Bingham G., Jr. (1999). *European Politics Today*. New York: Longman.
- Berglund, Sten și Dellenbrant, Jan Ake (editors) (1994). *The New Democracies In Eastern Europe. Party Systems And Political Cleavages. (Studies Of Communism In Transition)*. Hampshire: Edward Elgar Publishing Ltd.
- Dahrendorf, Ralf. (1990). *Reflections On The Revolution In Europe*; Chatto And Windus, London, UK
- Darlington, Richard B. *Factor Analysis*. On-line (mai 2004).
<http://Comp9.Psych.Cornell.Edu/Darlington/Factor.Htm>
- Flynn, H. *Multivariate Statistics: Factor Analysis*. On-line (mai 2004).
<http://trochim.human.cornell.edu/tutorial/flynn/factor.htm>
- Giddens, Anthony. (1998). *Runaway World*. Cambridge: Polity Press.
- Glinski, P. (1993). Social Actors In Transformation. În *Sisyphus*, vol. 2. (1993). Varșovia: IFiS Publishers. Warsaw.
- Hirschmann, A. (1970). *Exit, Voice, And Loyalty*, Harvard University Press, Cambridge Massachusetts, USA
- Linz, Juan J. și Stepan, Alfred. (1996). *Problems Of Democratic Transition And Consolidation – Southern Europe, South America And Post-Communist Europe*. Baltimore-Londra: The Johns Hopkins University Press.
- Luhman, N. (1988). Familiarity, Confidence, Trust in Gambetta, Trust: *Making And Breaking co-operative Relations*. Oxford: Basil Balckwell.
- Misztal, Barbara. (1996). *Trust In Modern Societies*. Cambridge: Polity Press.
- Rummel, R.J. *Understanding Factor Analysis*. On-line (aprilie 2004).
<Http://Www2.Hawaii.Edu/~Rummel/UFA.HTM>
- Sandu, Dumitru. (1997). Încrederea ca resursă a tranziției postcomuniste. În *Sfera Politicii* (38, 1) București.
- Sandu, Dumitru. (1996). *Sociologia tranziției, valori și tipuri sociale în România*. București: Staff.
- Warren, Mark E. (1999). *Democracy And Trust*. Cambridge: Cambridge University Press.
- *** 2000; 2004 Transparency International Source Book. Berlin.
- *** 2004, Raport la campania „Nu da spagă” (Fundăția Concept).
- *** 2004 GfK-Romania „Climatul corupției în Romania” poate fi găsit la www.gfk-ro.com (mai 2005).
- *1999-2004 – Fundăția pentru o Societate Deschisă, Barometre ale Opiniei Publice (on line, mai 2005 www.sfos.ro)
- *Site-urile Corisweb și Transparency International, mai 2005.
www.transparency.org; www.transparency.org.ro; www.corisweb.org

Abstract

This paper is meant to argue on the idea that petty corruption has a „cultural” support amongst the Romanian public. On the contrary, we sustain, Romania face some of it’s paradoxes, as some nation-wide polls would show: (1) The most trusted public actors are those perceived as moral (Church, the Army and so on); (2) „Bribe” is blamed by the general public, on the one hand, however; (3) „Bribe” is met on daily basis in the public

life (roughly 60% declared that they gave or they know somebody who gave bribe). We, therefore, proposed a model of quantitative analysis on trust, from which one can observe the trust investment strategies of the individuals as they would group in classes, and, also, we proposed a model of analyzing public actors by the trust invested in them. We also described an analysis we made, based on qualitative methods, on the public sector representatives. As conclusions, we argued that, even though Romanians would blame corruption, it is sometimes a rational choice to be made in order to avoid the lack of efficiency of the public administration or the public authority, that are still under the umbrella of the „state-capture” paradigm, and still dependent on informal networks and groups of interests.

Primit la redacție : septembrie 2005